

pdf

Donald Broady, *Svar på frågor från Hexis*,
manus, version 11 juli 2023

Svar på frågorna i en enkät som februari 2021 skickades till ett antal forskare i Danmark, Sverige och Norge som på olika vis gjort bruk av och spridit kännedomen om Bourdieus sociologi. Avsändare var Kristian Larsen, ordförande för föreningen Hexis. Denna grundades år 2000 av en krets yngre danska samhällsvetare som var inspirerade av Pierre Bourdieus sociologi och besläktade franska traditioner, och kom snart att fungera som ett skandinaviskt nätverk med livaktig verksamhet: nyhetsbrev, konferenser och seminarier, utgivning av böcker och av *Praktiske grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*.

Donald Broady, Svar på frågor från Hexis

Version 11 juli 2023

1.

1. Hvornår stødte du første gang på Bourdieu og hvad var det for tekster, forelæsninger, møder som skabte den introduktion? Du kan måske lokalisere det i tid, sted og eller en særlig situation.

Mitt första möte med Pierre Bourdieu ägde rum den 13 juni 1981 i hans kontor på fjärde våningen i Maison des sciences de l'homme, Boulevard Raspail 54 i Paris där hans Centre de sociologie européenne sedan tolv år tillbaka varit inrymt. Jag var i sällskap av min kamrat Mikael Palme, som före mig förstått värdet av Bourdieus sociologi och redan fyra år tidigare suttit med på några av Bourdieus seminarier men då utan att prata med honom.

Medan Mikael och jag antichambrerade noterade vi att Bourdieus dörr saknade namnskylt. Tydligt visste alla ändå var han satt. Vi passade på att snoka litegrand i arkivkapslarna som från golv till tak fyllde en hyllvägg i korridoren och inrymde många tusen ifyllda intervjuformulär och annat material från omfattande undersökningar av studenterna vid franska universitet och *grandes écoles* och av olika sociala gruppers livsstilar, kulturkonsumtion och till och med barnalstringsstrategier, jämte mycket annat. Återigen hade vi anledning att förundras över att den ganska lilla skara hemma i Sverige som över huvud taget brydde sig om Bourdieu brukade uppfatta honom som teoretiker enbart och struntade i hans och medarbetarnas empiriska arbete som, tyckte vi oss ha förstått, utgjorde förutsättningen för och gav mening åt teoriutvecklandet.

Så öppnade Bourdieu dörren och beklagade att vi fått vänta. Han hade suttit i telefon och avfärdat ännu en journalist som efterfrågade hans kommentar i ett eller annat dagsaktuellt ämne såsom längden på damernas kjolar denna vår. Jag brukar alltid säga till journalisterna att de ska fråga Monsieur Baudrillard, sa Bourdieu. (Jean Baudrillard var en konkurrent som villigt uttalade sig om allt möjligt och som Bourdieu betraktade som en massmedial samhällsfilosof till skillnad från riktig sociolog.)

Bourdieu tog sig god tid med oss och lade sig vinn om att precis besvara de naiva frågor vi hade om hans arbete. Mikael och jag kände oss som fattiga kusiner från landet, ovärdiga den generositet som Bourdieu visade. Inte bara för att vi kom från en nordlig utmark långt från de europeiska kulturnationerna utan framför allt för att vi var gröna när det kom till empirisk forskning (vi var båda doktorander i litteraturvetenskap med havererade avhandlingsarbeten och det vi visste om seriös samhällsvetenskap var läsefrukter).

Audiensen återupptogs påföljande dag och Bourdieu gav sina medarbetare i uppdrag att börja lära upp oss. För min del skulle det bli många kortare och längre vistelser under resten av decenniet och Bourdieu var alltid snar att lyfta telefonluren och boka in mig för ett besök hos den ena eller andra duktiga forskaren i Paris som jag borde träffa. Det var effektivt. Ingen sa nej till Bourdieu.

Efter hand insåg jag att generositeten inte var alltigenom oegennyttig. Bourdieu hade koll på hur vetenskapliga fält fungerar. När han börjat få kändisstatus blev han eller någon av hans sekreterare (jag räknade en gång deras antal till sex) approcherade av socialt (inte lika ofta vetenskapligt) väletablerade professorer från utlandet som begärde att få ett möte till stånd. Vid några tillfällen bevittnade jag hur besökare av den sorten blev obarmhärtigt utkastade, medan Bourdieu var ytterst mån om tillresta oetablerade unga människor utrikes ifrån med utsikter att tio år eller tjugo år senare inta positioner av någon betydelse inom sociologins fält i något hörn av världen och bli bundsförvanter i hans härnadståg för att stöpa om sagda fält. Vi blev apostlar.

2.

2. Hvad var det på daværende tidspunkt du fandt interessant og gav dig en opmærksomhed på Bourdieu?

Det som mer än allt annat fascinerade mig under de tidigaste vistelserna vid Bourdieus center i början av 1980-talet var de högt ställda kraven på självreflexion. Vid hans seminarier avkrävdes den medarbetare, doktorand eller gästande forskare vars arbete ventilerades besked om den egna utkikspunkten varifrån han eller hon betraktade föremålet för sin forskning. En sådan hållning till det samhällsvetenskapliga värvet hade jag aldrig mött tidigare. För mig blev den erfarenheten avgörande för det fortsatta (yrkes)livet. Jag ville bli sociolog.

Poängen med sociologens självreflexion är följande. Förståelsen för min egen utkikspunkt – min levnadsbana, min placering i det sociala rummet och min position i relation till de olika maktfälten, till det större systemet av vetenskapliga fält och till konkurrerande läger inom sociologins fält – är en nödvändig förutsättning för att ”korrigera” (ett nyckelbegrepp hos Bourdieus läromästare Gaston Bachelard) de förvrängningar som kan uppstå när den sociala världen betraktas i mitt eget perspektiv. Det blir ett slags vaccinering mot att säga det som min position tilldelar mig att säga. Därför är, lärde jag mig av Bourdieu et consortes, det som han benämnde autoanalys ett fundamentalt och oundgängligt inslag i det sociologiska arbetet.

Att autoanalysens möjligheter vid just precis denna tidpunkt fångslade mig berodde på att mitt förhållande till vetenskapen nyss blivit fragilt. Det var jag inte ensam om, många av 68-generationens marxister hade börjat vackla i den vetenskapstro vi odlat under 1970-talet, ett decennium som för mig och närstående kamrater varit fyllt av tyskerier. Jag hade varit uppslukad av Hegel, Marx, Husserl och Freud, frankfurtianerna, Norbert Elias och Hannoverskolan (Oscar Negt .fl.) etcetera, följt aktuella diskussioner inom tyskt språkområde och företagit odysseer till forskningscentra i Västtyskland. Djupast intryck hade jag och likasinnade tagit av de närmast filologiska nytolkningarna av Marx kritik av den politiska ekonomin (en strömning som växt fram i slutet av 1960-talet och senare skulle få namnet *die neue Marx-Lektüre*, vital än i dag). Kritiken av den politiska ekonomin, utvecklad av Marx under de sista trettio åren av hans liv, var själva urtypen för vad vi förstod som fundamental samhällsvetenskap. Att vi som studenter ringaktade en del av våra lärare berodde inte på deras förgripliga politiska uppfattningar, dessa kunde vi tåla. Vi anklagade dem för att prångla ut i våra ögon undermålig vetenskap. Vi hade ju skådat ljuset.

Mot slutet av 1970-talet slog tvivlet till, närt av lärdomar hämtade från den franska poststrukturalismen. (”Poststrukturalister” är en mitt tycke behändig benämning på en skara – Althusser, Foucault, Bourdieu tillhörde de mest bekanta anförarna – som under 1960-talet gjort sitt inträde i fransk filosofi och humanvetenskap och fick avsevärt inflytande lång tid framöver. Etiketten är klagörande eftersom, grovt sagt, de alla i tjugofemårsåldern varit övertygade strukturalister och därefter ägnade återstoden av forskarlivet åt att längs olika vägar försöka överskrida den ortodoxa strukturalismen – överskrida, inte nödvändigtvis förkasta. De var inte antistrukturalister utan just poststrukturalister. Olyckligtvis blandas den

franska poststrukturalismen ibland samman med den postmodernism som senare uppstod i USA och är något helt annat.)

Det var tack vare dessa parisiska läromästare, till vilka vi nordbor drogs som malar till ljuset, som vi återupptäckte Nietzsches kritik av den västerländska metafysiken. Vi tog till oss insikten att även en vetenskap med anspråk på att blottlägga makten och herraväldet fungerar som en insats i maktspelet. Viljan till vetande är vilja till makt, hade vi lärt av Foucault. Vilket utrymme finns då för kritisk vetenskap? Med vilken rätt pådyvlar samhällsforskaren medmänniskorna sin tolkning av den objektiva meningen bakom deras handlingar? Dilemmat var svårhanterligt. Åtskilliga av mina studentvänsterkamrater mälde sig ur den positiva vetenskapen och begav sig in i kulturdebatten och essäistiken eller ägnade sig, om de stannade i universitetsvärlden, åt det slags akademiskt skriftställeri utan rejäl empirisk underbyggnad vilket Bourdieu kallade samhällsfilosofi. Jag tog inte del i detta strömhopp. I sex års tid hade jag varit doktorand i litteraturvetenskap med ambitionen att bidra till litteratursociologin och disponerad för att fortsätta därmed men nu ville mina närmaste litteraturvetarkamrater inte längre prata om samhällsklasser utan hellre om det sublima i Litteraturen. Det tog slut på likasinnade att diskutera med.

I detta tillstånd av hemlöshet befann jag mig när jag vid Bourdieus center upptäckte att det åtminstone för en sociolog erbjöds en annan utväg än desertering när vetenskapstron sviktade, nämligen självreflexionens väg. Sociologen kunde bli kvar i vetenskapen men frånträda anspråket på att inta en position hinsides den sociala värld där forskningsobjekten finns. Genom att bruka sina forskningsverktyg för att blottlägga de sociala förutsättningarna för det egna arbetet kunde sociologen detronisera sig själv.

När vägen stängts till det enda svenska vetenskapliga fält som jag på allvar förberett mig för, litteraturvetenskapen, kan det tyckas som en framtid inom pedagogikområdet hade legat nära till hands. Min lust att utforska utbildningssystemet hade väckts medan jag på 1970-talet lönearbetade som skollärare i sju år och blev skolaktivist. Om det svenska pedagogikämnet hade varit annorlunda – mindre av eget pastorat och mer likt tyskarnas motsvarande ämnen där *Geisteswissenschaft*-arvet bevarats eller fransmännens *sciences de l'éducation* som gav utrymme för samverkan mellan sociologer, historiker, statsvetare med flera – hade det kunnat vara ett alternativ. Men jag hade konstaterat att det allra mesta som försiggick inom ämnet pedagogik i Sverige var utväxter av skolsektorn. Visserligen fanns smala stråk av vetenskaplig forskning men i övrigt var området ett konglomerat av verksamhetsutveckling, policydeklarationer, reformimplementering, missionerande om undervisningstekniker och samvarorformer i klassrummet, personalfortbildning (avlagd doktorsexamen i pedagogik ledde oftast till anställning inom skoladministrationen eller lärarutbildningen) och inte minst ideologiproduktion i form av debattinlägg kostymerade som vetenskapliga alster. Det var inget "autonomt vetenskapligt fält" för att använda en terminologi jag senare skulle tillägna mig (dåförtiden använde jag epitetet "kritisk" om det slags vetenskap som jag ville ägna mig åt – "kritisk" i Kants eller Marx mening, det vill säga utforskande av möjlighetsbetingelser).

Dock skulle det visa sig att jag och medarbetarna i begynnelsen av våra bemödanden att skapa en egen forskningsmiljö hade nytta av en institutionell anknytning till pedagogikämnet just därför att detta var så amorft. I efterhand kan jag konstatera att det förmodligen var lyckosamt att det dröjde till 1997 innan vi gavs möjlighet att flytta högkvarteret till ett universitet med

starka forskningstraditioner. Dessförinnan, i det inledande skedet, erbjöd pedagogikämnet fördelar. Ämnets autonomi var svag och konkurrensen rörde inte vetenskapliga insatser och ställningstaganden utan knappa sociala och materiella tillgångar. Som professor blev man följaktligen lämnad i fred så länge man var respektfull gentemot kolleger och avstod från att göra anspråk på resurser som dessa kolleger ansåg sig ha rätt till (därför var det tvunget att säkra sig ett inflöde av externa forskningsmedel). Sålunda mötte vi inget motstånd vid Lärarhögskolan i Stockholm och dess pedagogikinstitution där vi skapade embryot till en blivande svensk filial inom den multinationella Bourdieu-koncernen. Motståndet skulle ha varit svårforcerat om vi i stället försökt etablera oss vid någon välrenommerad samhällsvetenskaplig institution med fränare konkurrens och hårdare censur. Där hade vi måst försvara oss mot attacker från företrädare för i vårt land dominerande (mestadels amerikanska) forskningstraditioner, väsensskilda från dem i vilka vi var rotade, och vi hade inte obehindrat kunnat erbjuda tjänsteställningar åt lämpade nya medarbetare, anta dugliga doktorander och börja utveckla undervisningsprogram.

3.

3. Hvilke dele af Bourdieus værk har du særligt været inspireret af og trukket på? Det kan være empiriske områder; etnografi, uddannelsesstudier, kulturanalyse; begreber som habitus, felt, symbolsk vold; metodiske/epistemologiske forhold; andet.

En annan betingelse för att jag i början av 1980-talet föll pladask för Bourdieus sociologi var att den stod i samklang med mina dispositioner sådana de formats under det föregående decenniet. Undersökningarna vid och kring Bourdieus center ägnades, men med ojämförligt mycket skarpare forskningsverktyg, åt just sådana sociala fenomen som jag försökt begripa mig på med hjälp av inspirationen från tidens Marx-exeges och fenomenologi och annat tyskt.

Två i mitt tycke viktiga metodinnovationer som Bourdieutraditionen åstadkom kan otillständigt kortfattat summeras som följer. Det handlade i båda fallen om att införa förklarade led som saknades inte bara i vår sjuttiotalsmarxism utan i snart sagt varje annan dittillsvarande samhällsvetenskap.

För det första dispositionsbegreppet (till vars spridning Bourdieu bidragit mest, och därvid gjort "habitus" till den etablerade termen, men man finner det även hos sociologer och historiker som Norbert Elias, Erwin Panofsky och Roger Chartier). I stället för att direkt sammankoppla människors göranden och låtanden med så kallade bakgrundsfaktorer – socialt ursprung, kön, utbildningsnivå, etnicitet och så vidare – petade Bourdieu & Co in individers och grupper dispositioner (hur man vid en viss tidpunkt är preparerad genom allt som tidigare ristats in ens sinne och kropp) som förklaringsgrund till deras praktiker. Att människor i en bestämd historisk och social situation gör som de gör förklaras av hur dessa dispositioner och övriga tillgångar som de bär med sig möter ordningen i de utsnitt av den sociala världen där de träder in och vistas (en viss region av det sociala rummet, ett visst fält, ett visst yrkesområde, en viss utbildningsinriktning...). Det är i detta möte som registret av för individen eller den sociala gruppen tillgängliga strategier (enkelt sagt vägval, orienteringsriktningar, handlingsalternativ) skapas.

För det andra fältbegreppet. Även detta skapar utrymme för studier av en så att säga mellanliggande nivå som oftast utelämnas när samhällsvetare vill knyta samman större sammanhang – staten, politiken, kapitalismen, klasstrukturen, ideologierna, normsystemen, könsmaktsordningen, tidsandan eller vad det vara må – med människors praktiker.

Minst lika viktig som metoderna och forskningsteknikerna var för mig den epistemologi som Bourdieu och en krets av ungefärligen jämnåriga (som jag vill kalla Canguilhems pojkar, efter namnet på deras gemensamma patron) hämtade från en riktning (den historiska epistemologin) inom fransk naturvetenskapsfilosofi, transponerade till en epistemologi för samhällsvetenskapen och vidareutvecklade. Vad denna överföring innebar försökte jag ganska omständligt (på sammantaget runt trehundra sidor) reda ut i fjärde och femte kapitlet av *Sociologi och epistemologi* (2 rev. uppl. 1991) i vilka på punkt efter punkt Bourdieus sociologi jämförs med föregångarna inom fysikens, kemins, biologins, medicinens och

matematikens epistemologi. Boken var ett bokslut som sammanförde de lärdomar från 1980-talets gesällperiod som jag kunde göra bruk av när därefter möjligheten gavs att öppna en egen verkstad inom det fält, utbildnings- och kultursociologin, som återstoden av yrkeslivet skulle bli min huvudsakliga hemvist.

4.

4. Hvordan har Bourdieuforskningen ændret sig for din egen del eller for dit forskningsområde gennem den tid du har været virksom? Hvilke forandringer er der foregået og hvor har det bragt forskningen hen?

På senare år, från millennieskiftet och framåt, är en förändring i min användning av begrepp lånade från Bourdieu att jag tydligare skiljt mellan kraftfält (*champs de forces*) och kampfält eller stridsfält (*champs de lutte*). Sammanblandningen av dessa hade vållat problem i mina och medarbetarna tidigaste empiriska undersökningar. Vi kunde falla för frestelsen att övertolka utfallet av de undersökningar av kraftfältet som vi genomförde med hjälp av någon variant av korrespondensanalys eller besläktade tekniker. Kombinerade däremot tillåter de två begreppen precisa analyser av sociala fält.

Ett kraftfält är systemet av relationer mellan positioner, kort sagt strukturen hos exempelvis ett socialt fält. Som bekant kan ordet ”struktur” betyda lite vad som helst. Med ett socialt fälts struktur menar jag ett system av positioner definierat av polariteter (relationer mellan positioner på långt avstånd till varandra) samt hierarkier (relationer mellan överordnade och underordnade positioner, det vill säga mellan dominerande och dominerade för att tala med Bourdieu). Positionerna definieras inte av människor av kött och blod utan av de egenskaper som dessa människor besitter. Ett kraftfält är enkelt till sin uppbyggnad. Om man använder någon multivariat teknik brukar man finna två, tre, möjligen fyra och i sällsynta fall fem polariteter.

Till skillnad från kraftfältet, som är underliggande eller bakomliggande eller vilken metafor man nu vill använda och inte observerbart annat än i sina effekter, är kampfältet den spelplan där det myllrande verkliga livet levs. I utforskandet av detta kan många slag av metoder komma till användning, från historievetenskapliga till etnografisk observation och fenomenologi. Skeendena i kampfältet är relaterade till kraftfältets icke observerbara enkla struktur ungefär som i den laboration vi alla minns från skoltiden när järnfilspån utströdda på ett papper ovanpå en magnet orienterade sig i enlighet med ett osynligt magnetfält. Beroende på vilken ”laddning” individer eller grupper medför i bagaget i form av tidigare erfarenheter, habitus, kapitalinnehav attraheras de av vissa poler och repelleras av andra och har att förhålla sig till givna kraftlinjer och rörelseriktningar som de inte råder över – men som kan förändras fast det går trögt! På så vis hänger kraftfält och kampfält ihop. Avgörande strider inom kampfältet handlar om de ”ortodoxas” ansträngningar att bevara kraftfältets struktur och de ”heterodoxas” att ändra densamma.

Vad gäller förändringar inom forskningen världen över som använder Bourdieus begrepp eller åtminstone vokabulär, har såklart det inträffat som alltid händer när ett tankegods blir mäktigt populärt och går på massexport till andra kulturkretsar än där det producerats. (Bourdieu har sedan flera decennier varit världens i särklass mest citerade sociolog, mer än dubbelt så ofta som tvåan, kan man konstatera medelst sökningar i Google Scholar, kategorin ”Sociology”.) Nämligen att importörerna fortsätter att göra det de brukar men byter ut vissa ord. Detta är

normalt och kanske inget att oja sig över, men att termer som Bourdieu myntade så ofta används för att beteckna något annat än vad han hade i åtanke skapar förvirring. Den skribent som nyttjar Bourdieus begrepp och vill bli förstådd av en läsekrets inom den anglosaxiska inflytandefären kan numer knappast skriva ”socialt kapital”, ”habitus” eller ”fält” utan att tillfoga ”i Bourdieus, inte Robert Putnams mening”, ”i Bourdieus, inte Diane Reays mening” respektive ”i Bourdieus, inte Neil Fligsteins mening”.

En intressant förändring inom den internationella forskning som inte bara lånat termer utan förvaltat arvet efter Bourdieu & Co är en bifurkation. Bourdieus sociologi hade utvidgats på ett avgörande sätt i och med introduktionen av fältteori åren kring 1970 och den efterföljande strida strömmen av publicerade historiska och empiriska studier av fält från och med 1975. Verksamheten vid Bourdieus center kan därför indelas i ett före och ett efter. Det tidiga forskningsprogrammet, som förslagsvis kan etiketteras ”praktikteori”, var i stort sett färdigt redan under 1960-talet och sammanfattades i den andra delen, den nyskrivna (pp. 153–267), av Bourdieus *Esquisse d'une théorie de la pratique* (1972). Det innebar elaborerade analyser av hur människors är rustade i fråga om habitus och övriga tillgångar när de möter den sociala världen och hur de uppfattar den och vad de gör, medan denna sociala värld tecknades i tämligen grova drag. Det senare programmet, som jag vill kalla det ”geometriska”, inkluderar det tidigare men är mer omfattande genom att erbjuda verktyg för ojämförligt mycket mer precisa analyser av fälten och andra slag av rum eller rymder (fr. *espaces*), det vill säga analyser av den sociala värld i vilken människor befinner sig. Klyftan inom den Bourdieuinspirerade forskningen uppstod när man inom vissa (framför allt europeiska) miljöer anammade det senare programmet medan man på andra håll (särskilt inom den anglosaxiska inflytandesfären) tog fasta på det tidigare och därmed hamnade ganska nära socialpsykologin eller interaktionismen. Jag vill inte hävda att det ena är bättre än det andra. Vägande undersökningar åstadkommes inom ramen för båda programmen. Jag noterar bara att de skiljer sig åt, vilket får konsekvenser för forskningen som genomförs.

5.

5. Hvilken Bourdieutekst vil du mene, at alle burde læse?
 Nævn gerne en eller flere som du mener er af helt vital
 – måske tidløs – betydning.

Min personliga favorit bland alla Bourdieus verk är *Les règles de l'art* från 1992 av skäl som framgår av mitt förord till den svenska översättningen (*Konstens regler*, 2000).

Som en första introduktion till författarskapet skulle jag rekommendera Bourdieus och hans dåtida parhäst Jean-Claude Passerons *Les héritiers* från 1964, bland annat eftersom varje läsare kan relatera till egna erfarenheter av och uppfattningar om utbildningssystemet. Boken handlade om studenterna vid universitetens humanistiska fakulteter och deras ansträngningar att erövra Kulturen samtidigt som samma Kultur bemäktigar sig dem. Med sina etnografiska partier om studenternas livsföring är boken förhållandevis lättillgänglig och skojig att läsa. Den var dessutom när den utkom märkligt profetisk i det att den diagnosticerade de spänningar i den franska universitetsvärlden som skulle leda fram till studentrevolten fyra år senare. Inom våra utbildningssociologiprogram i Uppsala lägger vi oss vinn om att så tidigt som möjligt sätta *Les héritiers* i händerna på kursdeltagarna. Inte minst för att kvickt rätta till en missuppfattning om Bourdieus sociologi som somliga nybörjare bär med sig:

Det var en olycka att inom den anglosaxiska inflytandesfären, dit Sverige hör, Bourdieus utbildningssociologi blev mer allmänt bekant i och med översättningarna till engelska ur och av författarduons betydligt krångligare *La reproduction* (1970), under åtskilliga år den allra vanligast förekommande Bourdieu-referensen i engelskspråkiga samhällsvetenskapliga tidskrifter i allmänhet och pedagogiska i synnerhet. Med konsekvensen att Bourdieu utmålades som en teoribygare som ställde upp allmänna postulat om skolan som sorteringsverk och alltings opåverkbarhet. Bland det som Bourdieu sade sig ångra allra mest var att boken gavs namnet "Reproduktionen". Folk läser inte böcker utan bara boktitlar, konstaterade han. När Bourdieus sociologi exporterades underblåste detta val av titel uppfattningen att budskapet är att utbildningssystemet gör överklassbarn till överklass och arbetarklassbarn till arbetare, kort sagt. Franska läsare gjorde en helt annan läsning av *La reproduction* eftersom så gott som varenda en av dem tidigare tagit del av eller åtminstone bildat sig en uppfattning om *Les héritiers*, den bok som sex år tidigare i ett slag gjorde gjort författarna kända – och ökända i konservativa kretsar som betackade sig för denna nedriga attack på universitetets ideal (Bourdieu har berättat att efter publiceringen gamla lärare och studiekamrater slutade hälsa när han mötte dem på trottoaren). Som än mer subversiv kom *Les héritiers* att framstå under de närmast följande åren då de unga som skulle komma att genomföra 1968 års studentrevolt hade den som favoritlektyr. Av den lärde de hur det franska universitetssystemet hängde ihop med privilegiesamhället som de ville kasta över ända. (Om relationen mellan *Les héritiers* och *La reproduction* se mitt förord till den svenska översättningen från 2008 av den sist nämnda boken.)

Om jag till den som önskar veta hur Bourdieu själv uppfattade sina metoder och nyckelbegrepp ska rekommendera ett enda verk väljer jag de två postumt utgivna volymerna *Sociologie générale*, publicerade 2015 och 2016. Det är Bourdieus mest systematiska framställning i ämnet, och dessutom i jämförelse med av honom nedskrivna texter jämförelsevis lättläst. Här är det nämligen Bourdieus talade ord som återges, förmedlade under hans första föreläsningsserie vid Collège de France 1982–1986. För mig hade dessa föreläsningar stor betydelse. Jag hade möjlighet att följa en hel del av dem på plats och omtänksamma franska vänner skickade mig återstoden som ljudupptagningar på kassettband.

I min egen och medarbetarnas introducerande kurser om samhällsvetenskapliga forskningstraditioner (vi är skeptiska till kurser av typ ”Teori och metod” och föredrar att undervisa om traditioner) har vi som en grundbok använt den andra förkortade upplagan från 1973 av Bourdieu, Chamboredon & Passeron, *Le métier de sociologue*, den enda lärobok som tillkom under Bourdieus överinseende. Boken föreligger i tysk (*Soziologie als Beruf*) och engelsk (*The craft of sociology*) översättning, båda publicerade 1991. Den lämpar sig väl för närläsning och diskussion av valda partier rad för rad eftersom merparten av innehållet utgörs av korta utdrag ur verk av klassiska och mer moderna filosofer och samhällsvetare. Eftersom den föreligger på såväl tyska som franska som engelska ges möjlighet att vid behov ta del av utdragen på originalspråk. Den långa inledningen jämte utgivarnas kommentarer till textutdragen är fortfarande en oslagbar introduktion till det slag av epistemologi som Bourdieus sociologi ursprungligen utgick från. Boken är krävande och uppskattas inte av alla studenter men de flesta vänjer sig eftersom olika delar av den är fördelade på pensumlistorna till flera av våra kurser. Jag brukar försöka övertyga studenterna om att fastän svår att läsa är den lätt att förstå, medan det förhåller sig tvärtom med handböckerna som man forcerar likt en varm kniv i smör utan att efter avslutad läsning ha begripit värst mycket. Som tröst när någon inledningsvis knorrar över att *Le métier de sociologue* är svårgenomtränglig brukar jag säga att du ska veta att det inte är du som är korkad. Om du till att börja med tar till dig tio procent har du lärt dig mer om centrala samhällsvetenskapliga traditioner än av en hel skrälldus näringsfattiga nybörjarintroduktioner av den sort som kurslitteraturindustrin producerar en masse.